

door zijn Heiligen Geest, nieuwe inzichten in de waarheid heeft gegeven. De besturen moeten *de leer*, d.i. de geheele leer en niets dan de leer handhaven.

Maar, dat is eene dwaasheid.

Daartoe moet men de *kerk* samenbrengen zoals dit in 1618 geschied is, op de Dordtsche synode.

Is dit, echter, juist gezien, dan gelden dezelfde bezwaren ook tegen het streven, om door de kerkeraden te laten geschieden wat de hogere besturen weigeren.

Ja, hiertegen bestaat een nog grooter bezwaar, n.l. dat van willekeur. De kerkeraad kan zijne macht zeer licht misbruiken.

Dit was wat ik bedoelde met de beschuldiging van independentisme.

En, dat dit gevaar niet denkbeeldig was, hebben allerlei kerkerads-bepalingen van de laatste jaren bewezen.

De kerkeraden bezitten inderdaad deze macht, maar alleen, voor zoover zij ondergeschikt zijn aan de classes, de classes aan de synoden.

Men had m.a.w. op de invoering van de gereformeerde kerkregering moeten aandringen.

Dit is nooit geschied.

Door geen enkele gemeente.

Waarom, nu, was en is dit zoo onmisbaar?

Omdat de rechtsgrond van de organisatie van 1816 gewijzigd is.

Koning Willem III¹⁴¹ heeft de kerk in 1852 vrijgelaten in haar bestuur.¹⁴²

Over het onzuivere van deze handeling spreek ik niet. Maar, zooveel is zeker, dat sedert 1852 *alle* gemeenten vrijwillig hebben medegewerkt tot onze bestuursinrichting.

Dat is de strop, waarmede de kerkelijke beweging ten onzent geworgd wordt.

Op *dien* grond heb ik steeds gezegd en zeg ik nog: laat de gemeenten beginnen openlijk te verklaren, dat zij niet langer *vrijwillig* medewerken, om onze besturen in stand te houden.

Had dr. Kuyper zich tevreden gesteld eene machtige beweging in dien zin te verwekken,¹⁴³ meer dan de helft van de kerk zou aan zijne zijde hebben gestaan, de openbare meening zou ongesteund zijn, en een zuivere rechtsgrond zijn verkregen.

Hoe wanhopig, thans, deze poging ook schijne, hierop wensch ik, zodra de wegen hiertoe gebaad zijn, aan te werken.

Maar, wat is nu geschiedt? Ten einde zóover te komen dat de kerkeraden, althans, in de groote steden, volgens de theorie van de zelfstandigheid der plaatselijke kerken, zich tegen de besturen konden verzetten, moesten mannen van een bepaalde soort, gere-

van orde en eendragt, en de aankweeking van liefde voor Koning en Vaderland, moeten steeds het hoofdoel zijn van allen, die in onderscheidene betrekkingen met het Kerkelijk bestuur belast zijn.'

¹³⁹ In 1883 organiseerde Kuyper een gereformeerde minderheid in de Amsterdamse kerkenraad die zich bond aan de Drie Formulieren van Enigheid en publiceerde hij zijn plan voor kerkherstel, *Tractaat van de reformatie der kerken, aan de zonen der reformatie hier te lande op Luther's vierde eeuwfeest aangeboden* (Amsterdam 1883).

¹⁴⁰ Kuyper maakte bezwaar tegen de volgende zinsnede uit artikel 36 van de Nederlandse geloofsbelijdenis: dat de overheid tot taak heeft 'om te weren en uit te roeien alle afgoderijen en valsche godsdienst, om het rijk des anti-Christ's te gronde te werpen'. Zie: A. Kuyper, '*Ons program*' (Amsterdam: J.H. Kruyt, 1879) 1137-1167.

¹⁴¹ Willem Alexander Paul Frederik Lodewijk (1817-1890), prins van Oranje-Nassau, was van 1849 tot zijn dood Koning der Nederlanden.

¹⁴² In 1852 werd het Herzene Algemeen Reglement ingevoerd, dat de zelfstandigheid van de Hervormde Kerk ten opzichte van de overheid verdisconteerde.

¹⁴³ Kuyper heeft getracht zo'n beweging te verwek-